
MURÁNYINÉ ZAGYVAI MÁRTA

A RITKÁBB SZÓALKOTÁSI MÓDOK GERMANISTA SZEMMEL II. A NEM REDUKTÍV RITKÁBB SZÓALKOTÁSI MÓDOK¹

1. Bevezetés

Jelen tanulmány egy 2017-ben megjelent írás (Murányiné 2017) második része. A megelőző tanulmány a Magyar grammatikában (2000) ritkább szóalkotási módoknak nevezett eljárások közül azokat vizsgálta, amelyek esetében redukciót figyelhetünk meg. Ebbe a kategóriába tartoznak szórövidülés, a mozaik-szó-alkotás és az elvonás egyes esetei. Redukció alatt nem pusztán rövidülést értek, hanem azt a szóalkotási módot, melynek segítségével egy lexémából vagy egy több lexémából álló szerkezetből (bázisból) tetszőleges eleme(ke)t emelünk ki azzal a céllal, hogy belőlük olyan új szót (lexémát) hozzunk létre, melyhez új jelentés(árnyalat) tartozik. Fontos jellemzője, hogy a rövid és hosszú (vagy teljes) alak ugyanazon denotátum megjelölésére egymással párhuzamosan él (vagy élt) a nyelvben, a rövid alak pedig írásban és szóban egyaránt használatos. Jelen tanulmányban a ritkább szóalkotási módok közül azokat elemezzük, amelyek vagy egyáltalán nem járnak rövidüléssel, vagy ha esetükben van ugyan valamilyen fokú rövidülés, de a fenti meghatározás értelmében nem beszélhetünk redukcióról.

A tanulmány célja, hogy a magyar szóalkotási rendszert a némettel egybevetve megmutassa, hogyan képzelhető el a magyarban ritkább szóalkotási módoknak nevezett egyes eljárások új, eddigiektől eltérő besorolása. Új besorolást azért látok szükségesnek, mert a magyar szóalkotásban ritkább szóalkotási módokon egy meglehetősen heterogén eljáráscsoportot értünk, amely semmilyen közös nyelvészeti kategória segítségével sem választható el a két fő szóalkotási módtól, a szóösszetételtől és a szóképzéstől.

---

¹ A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 számú, Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen elnevezésű projekt támogatta.

2. Terminológiai kérdések

A megelőző tanulmányban részletesen foglalkoztunk a szavak hosszcsökkenését érintő fogalmakkal, úgymint a rövidítés, a rövidített és rövid alakok, a szőrövidülés, a redukció, a reduktum, valamint a rövidszó és fajtái fogalmával, így ezek meghatározására ezúttal nem térünk ki. Megjegyzendő azonban, hogy a szóalkotástani fogalmak szakirodalmi használata messze nem egységes, mind tanulmányokban, mind szótárakban gyakran tapasztalható a magyar nyelvészetben már tisztázott fogalmak esetében is nagyfokú keveredés (pl. *szőösszerántás* vs. *szóalakvegyülés*, *szócsonkítás* vs. *szőrövidülés*, sőt *szóalkotás* vs. *szóképzés*). Különösen akkor nehéz az eligazodás, ha idegen nyelvű (esetenként „magyarított”) terminusok keverednek a már meglévő magyarokkal. Talán időszerű volna a szóalkotás területén is olyan nemzetközi terminológiai együttműködés, melynek eredményeképpen az azonos fogalmak azonos, azaz egymásnak egyértelműen megfeleltethető elnevezést kapnának az egyes nemzeti nyelvekben.

Az egyértelműség kedvéért – a fentebb idézett tanulmányra támaszkodva – rögzítsük, hogy a redukcióhoz, a szóösszetétel és a szóképzés mellett a harmadik fő szóalkotási módhoz tartozónak tekintjük a továbbiakban szőrövidülést (*tulajdonos* > *tulaj*), a mozaikszók közül a betűszókat (*termelőszövetkezet* > *tsz*, *Heti Világgazdaság* > *HVG*), és a szóösszszedést (*magánszektor* > *maszek*), ill. az elvonás típusai közül azt a fajta előtag-megelevenedést (*zűrzsavar* > *zűr*, *automobil* > *autó*), amelyik nem azonosítható a lentebb (3.2.1.) tárgyalt morfémaleválással, ill. visszaképzéssel.

A következőkben azokat a ritkább szóalkotási módokat elemzem, amelyek nem tartoznak a fenti értelemben vett redukcióhoz. Ezek sorra az ikerítés, az elvonás és a mozaikszók egyes fajtái, a szóhasadás, a tulajdonnevek köznevesülése, az elemszilárdulás, a szándékos szóferdítés és a népetimológia. Az elemzés során kísérletet teszek arra, hogy a magyar fogalmaknak – ahol lehet – megtaláljam a német szakirodalomban használt megfelelőjüket.

3. A nem reduktív ritkább szóalkotási módok

3.1. Az ikerítés

Ikerítésnek azt a szóalkotási módot nevezzük, amely során „egy szót a saját – hangalak tekintetében meghatározott szabályok szerint módosított – változatával” kapcsolunk össze új szóvá (Lengyel 2000: 337, Laczkó-Mártonfi 2006: 102).

A Magyar grammatikában Lengyel Klára az ikerszókat a ritkább szóalkotási módok között tartja számon, de leszögezi, hogy az ikerszók a szóösszetételekkel (az ismétléses mellérendelésekkel) is rokoníthatók (Lengyel 2000: 339). Az ikerszók besorolása kutatásuk során többször is változott. Főként a mellérendelő összetételek közé sorolták őket, de épp fordítva is megesett, azaz az ikerszók közé sorolták a mellérendelő összetételeket (Szikszainé 1993: 12). Domonkosi

Ágnes szerint nagyban köszönhető Szikszainé Nagy Irma összefoglaló munkájának, hogy a Magyar grammatika az ikerítést önálló szóalkotási-szóteremtési típusnak tekinti (Domonkosi 2015: 110), ezért lentebb részletesebben foglalkozunk vele.

A reduplikációnak – melyet iterációnak is neveznek – (*Wirrwarr* = zűrzavar; *Tingeltangel* = tingli-tangli, színvonaltalan; *Schickimicki* = divatmajom) a germanisztikában is speciális, vitatott hely jut. A nyelvészek egy része elválasztja a mellérendelő szóösszetételtől, de úgy tekinti, mint a szóösszetétel egy különleges módját (Donalies 2005: 88). Mások a fő szóalkotási módokon kívülre teszik (Barz 2009: 670).

Az ikerszók azért különlegeseek és nehezen besorolhatók, mert az egyik típusban (az indukciós ikerítésben) ikerszó egyik fele (az ikerítmény), míg a párhuzamos ikerítésben az ikerszó mindkét fele szóteremtési (és nem szóalkotási) folyamat eredménye, ill. azért, mert az így keletkezett szóelemek nem szabad morfémák, csak az ikerszón belül használhatók (*lim-* ← *limlom*, *-warr* ← *Wirrwarr* = *zűrzavar*). Az ikerszók születése tehát olyan kétfázisú folyamat, melynek fázisai szinte egyszerre (pontosabban szorosan egymás után) mennek végbe: Születik egy kötött morféma, amely azonnal összekapcsolódik egy másik (szabad vagy kötött) morfémával. Ha tehát megengedjük, hogy a szóösszetételekben kötött morfémák is lehessenek összetételi tagok, akkor az ikerszók a szóösszetételek altípusának tekinthetők. Az, hogy egy összetételi tag kötött morféma is lehet, nem példa nélküli. A német szakirodalomban az ilyen lexikai elemeket konfixumoknak nevezik (Donalies 2005: 21), pl. *stief- a Stiefkind* = mostohagyerek szóban. Erősíti az ikerszók esetében a fenti megengedő álláspontot az a jelenség, amikor az eredetileg kötött morféma kiválik az ikerszóból, önállósodik, és ezáltal új lexéma keletkezik belőle, pl. *tipeg-topog* → *tipeg*, *topog* (Szikszainé 1993: 122).

Szikszainé Nagy Irma az 1993-ban megjelent kandidátusi értekezésében részletesen egybeveti az ikerszókat a mellérendelő szóösszetételekkel, az álikerszókkal, a szóismétléssel és a figura etimologicá-val azzal a céllal, hogy különbözőségüket megmutassa. Erre alapvetően azért van szükség, mert a fent nevezett nyelvi jelenségek legfontosabb közös tulajdonsága, hogy valamilyen mértékű, expresszivitást fokozó iterációt tartalmaznak.

A szóismétlés és a figura etimologica – pragmatikai, szemantikai és stilisztikai szempontból – csak részben különbözik az ikerszóktól, álikerszóktól és a szinonim alaptagokból álló mellérendelő szóösszetételektől, ám sem a szóismétlés (*gyerünk*, *gyerünk*; *háztól házig*), sem pedig a figura etimologica (*halálnak halálával*; *szebbnél szebb*) nem szóalkotás eredménye, hanem kilép a szószerkezetek, az állandósult szószerkezetek, sőt a retorikai alakzatok világába. Így ezek születése nem tekinthető szóalkotási folyamatnak, tehát jelen tanulmány keretein belül a tovább elemzésüktől eltekinthetünk. Hozzá kell tennünk azonban, hogy ezzel a kérdést nem oldottuk meg teljes egészében, hiszen a szóösszetételek és a szószerkezetek (különösen az állandósult szószerkezetek) elkülönítése szintén nem minden esetben egyértelmű, hanem átfedésekkel terhelt.

A továbbiakban térjünk vissza az ikerszók, az álikerszók és a szinonim alaptagokból álló mellérendelő szóösszetételek szétválasztásához. Szikszainé Nagy Irma az összevetésében – melynek során kár, hogy az érvelés alátámasztására nem olvashatunk példákat – a fenti csoportok között több azonosság is kirajzolódik (pl. hangsúlyozásban, helyesírásban², toldalékolásban, mondatrészi szerepben, stílusban és legfőképpen stilisztikai-pragmatikai tulajdonságokban³), a különbségek pedig – melyek elsősorban az ikerszó kötött morféma-tagjának szemantika tulajdonságaira vezethetők vissza – arra a következtetésre juttatják az olvasót, hogy a fent nevezett mellérendelés-típus, az ikerszó és az álikerszó esetében ugyanannak a jelenségnek (jelesül a szóösszetételnek) az altípusairól van szó. Azt, hogy a valódi mellérendelő szóösszetételek és az ikerszók között vannak kimutatható egyezések, maga a szerző sem vitatja, sőt megjegyzi, hogy az ikerszók az alárendelő szóösszetételekkel is mutatnak bizonyos fokú hasonlóságot (Szikszainé 1993: 16).

Az álikerszók (*lik-luk, izeg-mozog, csillog-villog*) összetételek, a „valódi mellérendelések és az ismétléses összetételek határán” állnak (Lengyel 2000: 334). Az elnevezése arra utal, hogy olyanok, mint az ikerszók (*dirib-darab, gizgaz, csi-peg-csöpög*), de mégsem azok. Mint minden mellérendelésben, az álikerszókban is „két, eredetileg független szó tapad össze” (Szikszainé 1993: 14), miközben bizonyos fokú játékos alakisméltés is történik, mint ahogy az ikerítésekben is. A történeti alapú szétválasztás, tehát annak eldöntése, hogy eredetileg két önálló szó összetapadásáról van-e szó vagy sem, gyakran nem lehetséges, sőt nagy kérdés, hogy érdemes-e egy ilyen, a mai nyelvérzéssel nem meghatározható tulajdonságot erre a célra választani. Hogy mennyire megnehezíti a feladatot, jól mutatja, hogy az *izeg-mozog* Szikszainé Nagy Irma szerint álikerszó, tehát szóösszetétel (Szikszainé 1993: 174), míg a Magyar grammatikában épp ez a valódi ikerszókra hozott példa első tagja (Lengyel 2000: 334).

Tovább erősíti az ikerszók és az álikerszók egy kategóriába történő besorolásának gondolatát az, hogy az álikerszók és az ikerszók ugyanazt a beszédszándékot valósítják meg: „Az álikerszó nyomósít, a szemléletességet fokozza. Az ikerszó játékoságot, tréfálkozást, kedveskedést, gúnyt éreztet, nyomatékosít” (Szikszainé 1993: 14). Véleményem szerint a fenti idézetben említett tulajdonságok nem ellentétesek, inkább egymást kiegészítők. Az ikerszó és az álikerszó is ugyanazért született: A beszélő az egytagú lexémához képest nem alapvetően mást szeretne kifejezni, csak az egytagú lexéma jelentését szeretné ismétléssel fokozni, expresszívvá tenni, érzelmi töltetet hozzátenni, mégpedig úgy, hogy közben teret enged nyelvi kreativitásának. Az ikerszók között azonban olyanok is vannak, melyek határozott fogalmi jelentéssel bírnak (*tutyimutyi* = pipogya, *incifinci* = nagyon kicsi), tehát szemantikai szempontból a szóösszetételekkel párhuzamosíthatók. Mindebből az következik, hogy az ikerszó és az álikerszó

2 Hozzá kell tennünk, hogy a helyesírás csak a besorolás következménye, a többi tulajdonság függvénye, ezért nem tekinthető alapvető érveknek.

3 Egészen pontosan a nyelvi expresszivitásra való törekvésben.

(ezzel együtt mellérendelés) szemantikai alapon nem elválasztható, hiszen az, hogy az ikerszó „határozott jelentéstöbbletet nem hordoz” (Szikszainé 1993: 13), míg a mellérendelő összetett szó új fogalmi jelentéssel bír, esetenként nem helytálló.

Elgondolkodtató tehát, hogy valóban egymástól annyira messze eső kategóriákról van-e itt szó, mint a szóösszetétel és a „ritkább szóalkotási módok”, vagy inkább mondhatnánk, hogy az ikerszók a szóösszetétel speciális formái. Véleményem szerint az utóbbi besorolás nem választ el összetartozó jelenségeket, kiemel két lényeges hasonlóságot (ismétlődést és az expresszivitásra való törekvést) és a szóalkotási rendszer áttekinthetőségét is javítja.

Fontos kitérünk még a hangutánzó szavakra, melyek a legtöbb német nyelvész szerint nem sorolhatók a szóösszetételekhez (de még a szóalkotási produktumok közé sem). Elfogadott álláspont, hogy szóteremtés eredményeképpen jöttek létre (Donalies 2005: 89). A Magyar grammatikában Lengyel Klára is kitér a hangutánzó szavak szóalkotástanai besorolásának problémás voltára (Lengyel 2000: 333), és a mondatzók fejezetének szerzője is megjegyzi, hogy a hangutánzó szók között vannak ikerszók és szóösszetételek is, sőt olyanok is (*csihi-puhi*), amelyek besorolása ilyen és olyan is lehet (Kugler 2000a: 293). Véleményem szerint célravezetőbb itt is azt szem előtt tartani, hogy a beszéd-szándék – ahogy az elnevezés is mutatja – (nem nyelvi) hangok utánzása, azaz a hangutánzó szók nem már meglévő nyelvi elemek felhasználásával történő szóteremtési folyamat eredményei. Fontos ismervük továbbá, hogy a szóelemek ismétlésének nincs felső határa, még az is kétséges, hogy egyáltalán nyelvtani szabályok szerint elemezhető-e (Lengyel 2000: 333). A fenti okfejtés nem is jelent gondot az olyan esetekben, ahol a hangutánzó szó szerkezete nem „hasonlít” az ikerszó szerkezetére (*kukurikú, kotkodács, vau-vau*, ném. *kikeriki; wau, wau; miau*). Azokban az esetekben viszont, ahol a hangutánzó szó az ikerszók képzésének szabálya szerint születik, azaz ha „egy szót a saját – hangalakjában meghatározott szabály szerint módosított – változatával” (Laczko-Mártonfi 2006: 102) kapcsolunk össze új lexémává, véleményem szerint tágabb értelemben vett ikerszóval van dolgunk (*bim-bam, tik-tak*, ném. *ruck, zuck; bim, bam; ticktack*). Ezek az ikerszók a kategória peremterületéhez tartoznak, mivel a beszéd-szándék nem az expresszivitás fokozása, hanem a minél pontosabb utánzás. Amennyiben a hangutánzó szóban (kifejezésben) ugyanaz a szó(elem) ismétlődik, akkor szóismétlésről (*vau-vau, kot-kot*; ném. *wau, wau*) beszélhetünk. A helyesírási vonatkozásokra és a szabályokra, melyeknek véleményem szerint követniük kelle(ene) az elméleti alapokat, jelen tanulmányban terjedelmi okok miatt nem térek ki.

Végül vizsgáljunk meg röviden néhány ide tartozó problémás magyar-német terminuspárt. Az *ikerszónak* a német nyelvészetben a *reduplikáció* (Reduplikation) vagy *iteráció* (Iteration) az ekvivalense, a kettő közül azonban a *reduplikáció* nem pontos, mivel nem mindig pusztán kettőzésről van szó, hanem általában bizonyos (eltérő) fokú ismétlésről. A másik terminuspár, melynek tagjai egymással nem ekvivalensek, de könnyen összetéveszthetők, a magyar

ikerszó és az ún. *Zwillingsformel* (= ikerformula) terminus. Utóbbit azonban a frazeológiai egységekhez sorolják, mivel olyan állandósult szószerkezetről van szó, melyek alapja egy adott szintaktikai modell (*Hand in Hand* = kéz a kézben: *X in X*; *null und nichtig* = semmis: *X und Y*; *Tag für Tag* = napról napra: *X für X*).

3.2. Az elvonás

Az elvonás a Magyar grammatika meghatározása szerint az a jelenség, „amikor egyszerű szóról leválasztunk egy meglévő vagy vélt morfémát – általában képzőt vagy összetételi elő-, utótagot –, a maradék morfémát vagy morfémacsoportot pedig teljes szóként kezdjük használni” (Lengyel 2000: 340). Ahogy a megelőző tanulmányban már megfogalmaztam (Murányiné 2017: 100), a fenti definíció túl általános, hiszen csak azt a besorolási feltételt szabja meg, hogy a kiindulási alakból „valamit” elvegyünk, továbbá – a hozott példákból kiindulva – szükséges a definíción annyit változtatni, hogy a kiindulási szó nemcsak egyszerű, hanem összetett is lehet. A meglévő vagy vélt morféma leválasztása után többféle eredményre is juthatunk, melyekből most azokat elemezzük, amelyek nem tartoznak a bevezetésben leírt redukcióhoz, azaz az elvonással keletkezett szó és a kiindulási szó egymással nem alkot olyan párost, melynek tagjai párhuzamosan léteznek a nyelvben és ugyanazt a fogalmi jelentést hordozzák.

Lengyel Klára az elvonásnak két esetét különbözteti meg attól függően, hogy a mai nyelvérzék a kiinduló alakot képzett vagy összetett szónak véli-e. A megelőző tanulmányban elemeztük az említett példákat, amely során többféle jelenséget azonosítottunk. A következőkben ezeket vesszük sorra.

3.2.1. Az előtag-megelevenedés

Az első elvonási eset az előtag-megelevenedés, amikor egy összetett (vagy összetettnek vélt) szó előtagja önállósodik. Ha az önállósodott előtag és a kiindulási szó egymással párhuzamosan használható, a redukció egyik fajtájáról, az egyszegmensű rövidszóról (unisegmentales Kurzwort) beszélünk, amelynek a magyar nyelvészetben a szórövidülés (*fotográfia* > *fotó*, *laboratórium* > *labor*) felel meg. A Magyar grammatikában az előtag-megelevenedésre hozott példák egy része (*trolibusz* > *trolis*, *automobil* > *autó*, *stb.*) éppen ilyen esetet szemléltet. Lengyel Klára is megjegyzi, hogy a szórövidülés rokonságban van az elvonással, de a lényegi különbséget a kettő között abban látja, hogy „az elvonásban vélt vagy valódi morfémát, a szórövidülésben tetszőleges, a hangzás szempontjából optimális mennyiségű részletet veszünk el a szóból” (Lengyel 2000: 339). Véleményem szerint ez az elválasztás – ahogy a példák keveredése is mutatta – nem célravezető, szerencsésebb volna azokat az eseteket, amelyekben párhuzamosan létező lexémák születnek, átutalni a szórövidülésekhez, azaz egyértelműen a redukcióhoz sorolni, és csak a többit elvonásnak nevezni. Ide

tartoznának tehát azok az esetek, amelyeket Lengyel Klára morfémaleválasztásnak nevez (*sétál* > *séta*, *zabál* > *zaba*), tehát azt, amikor „a nyelvérzék képzősnek értékel egy szóalakot, és belőle »alapalakot« következtet ki” (Lengyel 2000: 340).

A morfémaleválasztással nagyfokú hasonlóságot mutatnak azok az esetek, amikor „összetett főnevekből összetett igét hozunk létre oly módon, hogy a főnévi összetételben jelen lévő viszonyt érvényesnek tekintjük a belőlük levont összetett igéken belül is” (Lengyel 2000: 340), pl. *gépirás* > *gépir*, *képviselő* > *képvisel*. Ahogy már a megelőző tanulmányban is írtam, ezt a szóalkotási módot a német szakirodalomban visszaképzésnek (*Rückbildung*), álösszetételnek (*Pseudo-*, *Scheinkomposition*) vagy retrográd derivációnak nevezik (Donalies 2005: 133), pl. *Notlandung* = kényszerleszállás > *notlanden* = kényszerleszáll, azaz kényszerleszállást hajt végre. Az angolban *backformation* a hozzá tartozó elnevezés (Ladányi 2007: 64), a magyarban nem találtam rá meghonosodott szakterminust.

A visszaképzés (talán ez a legszemléletesebb elnevezés) mindkét nyelvben rendkívül produktív, és számtalan olyan lexémát eredményez, amely először élénk tiltakozást vált ki a nyelvművelők körében, de aztán elfogadottá válik és belesimul a nyelv szókészletébe. Véleményem szerint a visszaképzés nem véletlenül népszerű, különösen a szaknyelvek körében. Népszerűsége – úgy, mint a rövidszóképzésben – az információsűrítési lehetőségben rejlik, azaz egy lexémával fejezzük ki azt, amit előtte szószerkezet segítségével foglalmaztunk meg, pl. *kényszerleszáll* = kényszerleszállást hajt végre, *kárpótol* = kárpótlásban részesít, *vendégszerepel* = vendégszereplésen vesz részt, *mélyhűt* = mélyhűtőben fagyaszt, *szakdolgozik* = szakdolgozatot ír.

3.2.2. Az utótag-megelevenedés és a jelentéstapadás

A Magyar grammatikában látszólag ugyanazt a folyamatot (az elvonást) szemléltetik az *autóbusz* > *busz*, *levélbélyeg* > *bélyeg* példák azzal a különbséggel, hogy itt nem az előtag, hanem az utótag válik önállóvá. A szerző utal rá, hogy az elő- és utótag-megelevenedést egyes nyelvészek „jelentéstapadás néven külön szóalkotásmódként tárgyalják”, és az elvonás speciális eseteként említi meg a toldalékok (képzők, pl. *szürrealizmus*, *szimbolizmus*, *impresszionizmus* stb. > *izmus(ok)*, jelek/ragok, pl. *suksükol*, *nákol*⁴) megelevenedését (Lengyel 2000: 340). Véleményem szerint újra fel kell tennünk a kérdést, hogy az egy csokorba kötött jelenségek valóban egy töről fakadnak-e.

Első lépésben a toldalékok és az összetételi utótagok önállósodását kell szembeállítanunk. A különbség egyrészt a gyakoriságban van (toldalékok megelevenedésére igen ritkán van példa), de leginkább abban, hogy a toldalékok

4 A *suksükol* példa esetében az toldalékmegelevenedés kiegészül összetétellel (*-suk* + *-sük*) és derivációval is (*-öl*), a *nákol* példa esetében pedig csak derivációval (*-ol*).

megelevenedésével új – fogalmi jelentéssel bíró – lexéma jön létre, míg az összetételi utótagok önállósá válása nem tekinthető szóalkotási módnak, mint ahogy a jelentéstapadás teljes jelensége sem.

A második lépésben vizsgáljuk meg, mit értünk jelentéstapadás alatt, ill. milyen részfolyamatokból tevődik össze.

A jelentéstapadás jelentésátvitel alapján megy végbe, azt a jelenséget értjük alatta, amikor egy szóösszetétel vagy egy szintagma egyik tagjához hozzátapad a másikkal a jelentése is, így az egyik tag előhívja a teljes kapcsolat képzetét (Lengyel 2000: 340), pl. *autóbusz* > *busz*, *üstököscsillag* > *üstökös*, *mobiltelefon* > *mobil*, *telefonkészülék* > *telefon*, *tokaji aszú* > *tokaji*, *elégtelen osztályzat* > *elégtelen*. Egyes nyelvészek csak azt tekintik jelentéstapadásnak, amikor a jelzős szerkezetek jelzett szavának jelentése a jelzőéhez tapad (Jakab 2010: 48). Ilyenkor leggyakrabban a jelzettként előforduló főnevek közül az általános jelentésűek (dolog, ember, személy, állat, növény, szerkezet stb.) jelentése tapad a jelzőhöz. Véleményem szerint a jelentéstapadás általánosabb érvényű, mint ahogy a fenti (szintagmákra korlátozó) értelmezésből következik, de nem szóalkotás-mód, hanem olyan jelenség, amely előfordulhat a lexémák, a szintagmák, de akár a mondatok szintjén is (pl. implicit vagy ráértéses alany, Kugler 2000b: 412), azaz bármikor, amikor olyan elliptikus szerkezettel van dolgunk, amelyben a használat során egy többtagú szerkezet egy tagja képviseli a teljes szerkezetet, és amelyet a kontextus segítségével ki tudunk egészíteni (Nádas 2002: 332).

Visszatérve az eredeti problémához, tehát az utótag-megelevenedéshez, a következő kérdés az, hogy a levált utótag lexikalizálódik-e, vagy csupán arról van szó, hogy az alárendelő szóösszetételek utótagja – ha a kontextus engedi – bármikor használható a teljes összetett szó helyett (*Esik. Van nálad ernyő?*). Ugyanez vonatkozik a fentebb említett előtag-megelevenedésre is. Ha nincs lexikalizálódás, nincs új lexéma sem. Ha lexikalizálódás megy végbe, akkor ez a legtöbb esetben konverzióval (szófajváltással) jár együtt, pl. *tokaji* (mn.) > *tokaji* (fn.), ha pedig nincs szófajváltás, akkor jelentésbővüléssel van dolgunk (*levélbélyeg* > *bélyeg*).

Mindezekből az következik, hogy az utótag-megelevenedés csak a toldalékok önállósodása esetén jelenti új lexémák létrejöttét. Ha pedig konverziónak tekinthető, amikor grammatikai morfémből lesz lexikai, akkor az utótag-megelevenedés sem tekinthető önálló szóalkotási módnak.

Nagyon röviden ki kell itt térnünk arra a kérdésre, amely vita tárgya a (magyar) nyelvészek körében: szóalkotási mód-e a konverzió, azaz keletkezhete új lexéma (affixumok nélküli) szófajváltás útján? A kérdésre igennel és nemmel is sokan felelnek. D. Máta Mária több munkájában részletesen foglalkozik ezzel a kérdéssel, és a nemmel válaszolók táborát erősíti: a konverziót poliszémiát létrehozó jelentésbővülésnek tekinti. Hozzáteszi azonban, hogy a nemzetközi szakirodalom a konverziót általában szóalkotási módok közé sorolja (D. Máta 2004: 46). Jelen tanulmányban – germanistaként – abból indulok ki, hogy a konverzió nem más, mint a derivációnak az az altípusa, amely morfológiailag nem megjelenő képzők segítségével végbe (Donalies 2005: 124, Barz 2009: 648).

3.2.3. A szócsonkítás

A szócsonkítás alatt a magyar nyelvészetben általában azt a nyelvújításkori folyamatot értjük, amely során a nyelvújítók tudatosan vontak el nem létező képzőket (*dacos* > *dac*), vagy pusztán rövidítési szándékkal egy-egy részletet töröltek bizonyos szavakból (*bizodalom* > *bizalom*). Valójában nem tettek mást, mint az elvonást (morfémaleválasztást) és a redukciót alkalmazták, de a *szócsonkítás* elnevezés a hagyomány szerint csak erre a tevékenységre vonatkozik.

A *szócsonkítás* vagy egyszerűen csak *csonkítás* elnevezést – időnként még nyelvész körökben is – más jelentésben használják, mint amiben a Magyar grammatika (Zimányi 2007: 54). Ennek oka egyrészt abban keresendő, hogy a *csonk*, *csonka*, de leginkább a *csonkít*, *megcsonkít* szavak negatív konnotációt hordoznak a mai magyar nyelvben, így a szócsonkítás is negatív dolognak hat. Másrészt véleményem szerint még nincs megfelelő konszenzus a rövidítés, rövidülés, szórövidülés, (szó)csonkítás, elvonás fogalmakat illetően.

3.2.4. Az elvonás mint szóalkotástani fogalom

Az elvonás jelenségét – ahogy a pl. *képző-megelevenedés* elnevezés is mutatja – két oldalról lehet megközelíteni. Ami az egyik oldalról elvétel, elvonás, az a másik oldalról önállóvá válás, „megelevenedés”. Az elvonás meghatározásában mindkét szemlélet benne foglaltatik: „leválasztunk egy meglévő vagy vélt morfémát – általában képzőt vagy összetételi elő-, utótagot –, a maradék morfémát vagy morfémacsoportot pedig teljes szóként kezdjük használni” (Lengyel 2000: 340). Az a kérdés, hogy melyik megközelítés felel meg jobban a jelenségnek, ill. melyik illeszkedik bele jobban a szóalkotás rendszerébe.

Az elvonás alaptulajdonsága, hogy eseteinek mindegyike kétfázisú folyamat. Az első folyamat a leválasztás, a második az önállósodás (a „megelevenedés”). Mit jelent pontosan az önállósodás? Azt, hogy a megmaradt morféma(csoport)ból lexikalizálódott nyelvi jel lesz, szemiotikai szempontból kiteljesedik, az eddig önálló lexikai jelentéssel nem bíró hangsor jelentéssel párosul. Ez a folyamat olyan, mint a szóteremtés, de azzal a különbséggel, hogy az önállóvá váló hangsor nem a „semmiből” lépett elő, hanem már meglévő lexémákból emeltük ki, a szóteremtésben pedig „ismeretlen, addig nem létező hangsort ruházunk fel szójelentéssel, illetőleg használunk szóként” (Lengyel 2000: 338). A kiemelés után a morfémák vagy morfémacsoportok átalakulnak, de úgy, hogy látszólag semmi sem történik velük. Ez a konverzió, vagy más szóval zéró-deriváció, „az egyetlen olyan szóképzési műveletnek tekintett eljárás, amely nem ír elő semmilyen fonológiai műveletet” (Ladányi 2007: 60).

Ha tehát az elvonási típusok közül kiszűrjük egyrészt a redukcióhoz tartozókat (minden olyan esetet, ahol dublett keletkezik), másrészt a jelentéstapadásos eseteket (amelyek nem szóalkotási jelenségek), akkor három szóalkotási mód marad: a morfémaleválasztás, a képző/jel/ragmegelevenedés és a visz-

szaképzés. Ezek közül az első kettő olyan szóalkotási mód, amelyekben lexikális jelentéssel ruházunk fel más lexémákból kiemelt morfémákat vagy morfémadarabokat⁵. Ezt a „megelevenedési” folyamatot a szóteremtés és a konverzió határán lehet elhelyezni. A harmadik, elvonásból visszamaradt szóalkotási mód, a visszaképzés pedig a derivációhoz sorolható, annak „negatív” formáját testesíti meg.

Ha a fenti okfejtést elfogadjuk, teljes egészében felszámoljuk az elvonást mint „ritkább szóalkotási módot”.

3.3. A mozaikszók

A mozaikszókkal a megelőző tanulmányban részletesen foglalkoztunk. Megállapítottuk, hogy alapvetően azonosíthatók azzal a szóalkotási képződménnyel, amelyet a német szakirodalom multiszegmentális vagy többszegmensű rövidszónak (multisegmentales Kurzwort) nevez. Ezekre a mozaikszókra teljesül az a kritérium, hogy a kiindulási (hosszú) és az keletkezett új szóalak párhuzamosan létezik a nyelvben ugyanannak a denotátumnak a megjelölésére. A rövidszók redukcióval keletkeznek, azaz a bevezetőben említett harmadik fő szóalkotási mód eredményeképpen jönnek létre.

Vizsgáljuk most meg a mozaikszók azon csoportjait, melyek nem eredményeznek rövidszókat. Ezek a szóösszerántás, a szóalakvegyülés és az „egyéb mozaikszók” (Lengyel 2000: 343).

3.3.1. A szóösszerántás és a szóalakvegyülés (kontamináció)

A szóösszerántás „a szóalkotásnak az a módja, melyben az egyik szó elejét a másik szó végével »rántjuk össze«. [...] A szóösszerántás során két, egymástól eltérő jelentésű szó olvad össze egyetlen, új jelentésű szóvá.” (Lengyel 2000: 342), pl. *cső* X *orr* > *csőr*; *csatorna* X *alagút* > *csalagút*. A szóalakvegyülés (kontamináció) a Magyar grammatika szerint ettől abban tér el, hogy „itt két rokon értelmű szó eleje, illetve vége rántódik össze: *ordít* X *kiabál* > *ordibál* (Lengyel 2000: 343). A nemzetközi szakirodalomban azonban a kontamináció alatt azt szokás érteni, amit a Magyar grammatikában szóösszerántásnak hív Lengyel Klára (Donalies 2005: 89, Zimányi 2007: 53), és nem vizsgálják meg, hogy a két összerántandó szó milyen szemantikai viszonyban van egymással. A szóalkotás ezen módjának nagyon sok elnevezése ismeretes: a magyarban *szó(alak)-vegyülés*, *szóvegyítés* és *szóösszerántás*, a németben *Wortkreuzung* (= szókeresztetés), *Wortverschmelzung* (= szóösszeolvadás), *Wortmischung* (= szókeveredés), *Kontraktion* (= összehúzás), illetve angol mintára *blending* vagy *morfológiai blend* (Donalies 2005: 89; Ladányi 2007: 54). Másfelől a *kontamináció* terminust egyes

5 Az ikerszókból való kiválást és önállósodást is ide lehet sorolni (vö. 3.1.)

magyar szerzők nem pusztán szóalkotástani fogalomként használják, hanem nyelvbontás, nyelvi hiba megnevezéseként is (Bakti 2008: 24; Márton 2012: 135).

A kontamináció mint szóalkotási mód igen ritkán eredményez új lexémákat. A kontaminációs alakok leggyakrabban szójáték vagy szándékos szóferdítés eredményeképpen jönnek létre, és ritkán lexikalizálódnak, megmaradnak okkazonalizmusoknak. Kisebb részük a szaknyelvek szülöttei, ezek lexikalizálódási valószínűége jóval nagyobb, amennyiben szakkifejezések funkcióját töltik be (*csatorna* X *alagút* > *Csalagút*, *búza* X *rizs* > *burizs*). Egyes kontaminációval létrejött lexémánk idegen eredetű, már „készen” érkezett nyelvünkbe (*smoke* X *fog* > *smog* > *szmog*; *motor* X *hotel* > *motel*, *British* X *exit* > *brexít*).

A kontaminációt a germanisztikában a szóösszetételek különleges típusának tekintik. Két fajtáját különböztetik meg aszerint, hogy a két kiindulási szónak van-e közös eleme a határfelületen (*Kur* X *Urlaub* > *Kurlaub*), vagy a kontamináció úgy megy végbe, hogy az egyik elemet az összevonhatóság és a jó hangzás érdekében kissé „megnyesik” (*Mammut* X *Elefant* > *Mammufant*). Véleményem szerint a szóösszetételekhez való besorolás teljességgel indokolt, és a magyar nyelvben is elfogadható azzal, hogy olyan összetételi folyamattal van dolgunk, amelyben a két szót nem egymás után tesszük, hanem „egymásba toljuk”.

3.3.2. Az „egyéb mozaikszók” és a műszó (Kunstwort)

A német nyelvészetben a *Kunstwort* terminus használata nem egységes, de összességében olyan általában termék- és intézményelnevezéseket értenek alatta, amelyeket alkotóik fantáziájukat szabadon engedve tervezetten, egyrészt a jó hangzást, másrészt bizonyos (pozitív) asszociációt, harmadrészt egyéb háttérinformációkat szem előtt tartva, gyakran játékos vagy humoros szemlélettel hoznak létre. Valójában névadásról van szó, melynek során eddig még nem létező, új neveket hozunk létre. A névadás alapja sokféle lehet, ezért sokféle műszó létezik. Van olyan, amely nagyon hasonlít a magyar „egyéb mozaikszókra” (Lengyel 2000: 343), azaz már meglévő lexémák részeiből áll össze, pl. a *Haribo* a névadó nevének és a cég székhelyének kezdő elemeit összetéve alakult ki: *Hans Riegel, Bonn*, vagy a *Persil*, melynek neve az egyes alkotóelemek nevének elejét tartalmazza (*Perborat, Silikat*). A Magyar grammatika „egyéb mozaikszók” alatt olyan intézményneveket ért, amelyek „a teljes névből egész, tájékoztató szerepű, többnyire termék- vagy tevékenységjelölő, illetve a telephelyet megjelölő szavakat őriznek meg”, pl. *Ceglédtej, Budataxi* (Lengyel 2000: 343).

Olyan műszó is van, amely egy szószerkezet vagy félmondat némileg módosított, egybefüggő darabja, pl. magy. *vidia* < ném. *Widia* < *so hart, wie Diamant*, azaz *olyan kemény, mint a gyémánt*. Ebben a típusban olyan is előfordul, amely fonetikus írásmódra vezethető vissza, pl. *Vileda* < *wie Leder*, azaz *mint a bőr*. Újabb csoportot alkotnak azok, amelyek anagrammára épülnek (*Lycra* < *Acryl*). A „gyártók” bármilyen technikát alkalmazhatnak, minden csak ötlet és/vagy fan-

tázia kérdése, de akármelyik típust is vizsgáljuk, a műszókat fontos elkülöníteni a rövidszóktól (mozaikszóktól). A műszó nem tartozik a redukcióhoz, mivel nem teljesül az a kritérium, hogy ugyanaz a fogalmi jelentés tartozik egy rövidebb és egy hosszabb szóhoz vagy kifejezéshez. A kérdés tehát az, hogy a műszók létrehozása illeszkedik-e valamelyik fő szóalkotási módba. Véleményem szerint a műszóalkotás nem különálló szóalkotási mód, hanem vagy a kompozíció speciális típusának tekinthető (amennyiben az összetételi tagok morféma, pl. *Ceglédtej*), vagy a szóteremtéshez tartozik (amennyiben az építőköveknek nincs jelentésük, pl. *Lycra*, *Haribo*)⁶. Ez a szóteremtési folyamat abban tér el az eddig megszokottól, hogy a nyelvben már meglévő elemekhez köthető.

3.4. A szóhasadás

Szóhasadás alatt azt a folyamatot értjük, „amelynek eredményeképpen egy szó akár alap-, akár toldalékos formájában két, esetleg több alakváltozatára bomlik, s az alakváltozatok között részleges vagy teljes jelentéskülönülés áll be”, például *kalaposok* és *kalaposak*, *fia* és *fiúja* (Lengyel 2000: 343). A definíció egyértelműen kimondja, hogy nem új lexéma létrehozásáról van szó, hanem jelentésbővülésről, amelyben a funkció- és alakhasadás együtt jár (vö. D. Mátai 2004: 44). A szóhasadás történeti folyamatnak tekinthető, nem sorolható a szóalkotási módokhoz, ezért részletesebben jelen tanulmány keretein belül nem tárgyaljuk.

3.5. A tulajdonnevek köznevesülése

A tulajdonnevek köznevekké válását a Magyar grammatika a ritkább szóalkotási módokhoz sorolja ugyan (Lengyel 2000: 344), de ez a folyamat sem tekinthető önálló szóalkotási módnak. A köznevesült tulajdonnevek (eponimák) egyrészt jelentésbővülés (pl. jelentéstapadás) útján keletkeznek, pl. *Röntgen-készülék* > *röntgen* (*Elromlott a röntgen.*), *Dieselauto* > *Diesel* (*Er hat einen alten Diesel*, azaz *Van egy régi dízelje*), másrészt szóképzés (explizit deriváció vagy konverzió) megy végbe és deonimák születnek, pl. *Pasteur* > *pasztöröz*, ném. *pasteurisieren*, *Röntgen* (fn.) > *röntgen* (ige) (Barz 2009: 705).

3.6. Az elemszilárdulás

Az elemszilárdulás során „egy többelemű morfémaszerkezet (általában toldalékos szóalak) szótári szóvá válik” (Lengyel 2000: 344), azaz lexikalizálódik, pl. *tessék*, *csókolom*, *sebtében*, ném. *bitte* = *tessék*, *lieber* = *inkább*. Ilyenkor a tolda-

⁶ A két fentebb említett kialakítási mód kombinálható egymással, pl. *widia*.

lékok az abszolút tö részévé válnak. Ha az elemszilárdulás szófajváltással is jár, pl. *tessék* (itt igéből lesz mondatzó), akkor konverzióról van szó, ha pedig nincs szófajváltás, jelentésbővüléssel van dolgunk, pl. *Herrchen* = *gazdi*. Az elemszilárdulás tehát szintén nem tekinthető önálló szóalkotási módnak.

3.7. A szándékos szóferdítés (szójáték)

A fentebb tárgyalt műszók (3.3.2.) létrehozása sok esetben olyan kreatív folyamat, mint a szójáték, de van egy alapvető különbség. Míg a műszó mindaddig „forgalomban” van, amíg létezik, ill. beszédtema a denotátum (a vállalat, a termék stb.), tehát mint név (általában tulajdonnév) bizonyos mértékben lexikalizálódik, addig a szójáték csak „játék”, az eredmény leginkább már meglévő nyelvi elemek humoros-ironikus kiforgatása, melynek eredménye ad hoc jellegű. Ennek megfelelően a szójáték jól illeszkedik bizonyos szövegekbe, pl. a reklámokba, a zsurnalisztikai szövegekbe, a kabaréba, viccekbe stb. A szójátéknak azt a típusát, amely új, alkalmi jellegű szavak létrehozásakor meglévő lexémákat torzít el (és ezzel együtt esetleg átértelmez), szándékos szóferdítésnek nevezzük, pl. *nyugdíj* > *nyögdíj*; *Azt a hétszázát!* > *Azt a hétszázalékát!* A szójáték nem tekinthető szóalkotási folyamatnak. Egyrészt azért nem, mert az eredménye általában nem lexikalizálódik, de főként azért nem, mert a szójáték is kompozíciós és/vagy derivációs folyamatokat használ, a különbség csak az asszociációs tér bővülésében van.

3.8. A népetimológia (szóértelmesítés)

A népetimológia (Volksetymologie, más szóval Pseudomotivierung, azaz pszeudomotiválás, Donalies 2005: 151) abban megegyezik a szójátékkal, hogy itt is szóferdítésről van szó, de a szándékosság már nem jellemző. A beszélők számukra idegen és „értelmetlen” szavakat vagy szóelemeket helyettesítenek ismertekkel, pl. török *qara qatna* > *kárákatona*; *Muskelkatarrh* > *Muskelkater* = *izomláz* (Lengyel 2000: 343). Az „értelmesített” szavak a példában szóösszetételek, de annak különleges esetei, hiszen az összetételi tagok pusztán hangzásbeli hasonlóság alapján, mintegy „véletlenül” kerültek kapcsolatba egymással, köztük semmilyen grammatikai vagy szemantikai viszony nem áll fenn, ezért leginkább a szervetlen összetételekhez sorolhatók. A népetimológiai folyamatok a mai nyelvhasználatban valószínűleg nem eredményeznek új lexémákat, és leginkább a gyermeknyelvben találkozhatunk velük, amikor a gyerekek próbálják a saját nyelvükre „lefordítani”, illetve „értelmesíteni” az ismeretlen szavakat.

4. Összefoglalás

A legújabb magyar nyelvészeti összefoglaló művek is (Magyar grammatika [Keszler szerk. 2000], Magyar nyelv [Kiefer szerk. 2006]) két fő szóalkotási módot különítenek el: a szóösszetételt és a szóképzést, ezeken kívül pedig leginkább csak felsorolják a „ritkább szóalkotási módokat”, de nem kísérik meg rendszerbe foglalásukat. Véleményem szerint itt is szükség van rendszerezésre, a hasonlóságok és különbségek feltérképezésére, az összefüggések kiemelésére. Tanulmányomban erre tettem kísérletet.

A cél az volt, hogy megmutassam, a magyar nyelvészetben ritkább szóalkotási módokként ismert szóalkotási folyamatok alapvetően besorolhatók egy olyan szóalkotási rendszerbe, amelynek tengelyét az eddigi két fő szóalkotási mód (kompozíció és deriváció) adja, kiegészülve egy harmadik, új szóalkotási móddal, a redukcióval.

A kompozíció során két vagy több lexikális jelentéssel bíró szabad vagy kötött morféma (konfixum) összekapcsolásáról beszélünk. Az összetételi tagok keletkezhetnek szóteremtéssel vagy bármelyik szóalkotási móddal, valamint állhatnak szerves és szervetlen kapcsolatban. A szóösszetételekhez sorolhatók az eddigi ritkább szóalkotási módok közül az ikerszók (*izeg-mozog*). Az ikerszók egyik alcsoportját adják azok a hangutánzó szók, melyek az ikerítés szabályai szerint születtek (*tik-tak*). Az összetételek egyik új alcsoportját képezik a kontaminációs összetételek (*csalagút, ordibál*), valamint az „egyéb mozaikszók” (*Ceglédtej*).

A deriváció fogalmát kibővítve ide sorolhatunk minden olyan szóalkotási folyamatot, melynek során egy szótőhöz képző járul, vagy egy szóból képző (vagy annak vélt szóelem) válik le a visszamaradt rész önállósodásával, ill. ha szófajváltás (konverzió) történik. A ritkább szóalkotási módok közül tehát ide sorolható az elvonás néhány esete: a morfémaleválasztás (*zaba*) és a „viszszaképzés” (*gépir*).

A redukció során egy már létező lexémából vagy szószerkezetből (ritka esetben mondatból) egy vagy több részlet kiválik, és alternatív rövid alakot képez, amely a hosszú alak dublettjének tekinthető. A rövid alakokat rövidszónak vagy reduktumnak nevezzük. A ritkább szóalkotási módokhoz közül a redukcióhoz sorolható a szórövidülés (*tulaj*), a mozaikszók közül a betűszók (*tsz, HVG*), és a szóösszszvonás (*maszek*), ill. az elvonás típusai közül a lexikalizálódott dublettek (*zűr, autó*).

A szóteremtés és a szóalkotási módok jelentkezhettek tisztán, vagy valamilyen fokú keveredésben (kombinációban), pl. *fagyí, pasztörizál, nyögdi*.

Nem szóalkotási mód – hisz nem produkál új lexémát – a jelentéstapadás és a szóhasadás, valamint általában a szójáték és a népetimológia.

Nem önálló szóalkotási mód a szócsonkítás (csak nyelvtörténeti fogalom), a tulajdonnevek köznevesülése és az elemszilárdulás (amelyek során vagy deriváció vagy jelentésbővülés megy végbe), valamint a szójáték és a népetimológia azon ritka esetei, amikor az új szó lexikalizálódik (az új lexéma ekkor kompozitum vagy derivátum).

Mivel a fent leírt három szóalkotási módba besorolható a „ritkább szóalkotási módok” minden esete, ez a kategória megszűnik, csak a kompozíció, deriváció és redukció hármasa marad.

Végezetül szeretném kiemelni, hogy a fenti vizsgálódást célszerű lenne más modern nyelvekre is kiterjeszteni, hogy kiderítsük, igazolódik-e az a hipotézis, amely szerint a szóalkotási módok fentebb leírt rendszere a nyelvi univerzálék közé tartozik.

Irodalom

- Bakti Mária 2008. Megakadásjelenségek a szinkrontolmácsolásban. *Fordítástudomány* 10/2: 22–38.
- Barz, Irmhild 2009. Die Wortbildung. In: Wermke, Matthias – Kunkel-Razum, Katrin – Scholze-Stubenrecht, Werner (Hrsg.): *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Mannheim, Wien, Zürich: Dudenverlag. 634–762.
- D. Máta Mária 2004. A szófajváltás a magyarban. *Magyar Nyelv* 100: 43–52.
- Domonkosi Ágnes 2015. Szikszainé Nagy Irma 70 éves. *Magyar Nyelv* 111: 109–112.
- Donalies, Elke 2005. *Die Wortbildung des Deutschen. Ein Überblick*. Studien zur Deutschen Sprache 27. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Jakab István 2010. A jelzős szerkezetek összevonásának törvényszerűségei. Székfoglaló előadás a Kazinczy Ferenc Társaságban. *Irodalmi Szemle* LIII/4: 46–53.
- Keszler Borbála (szerk.) 2000. Magyar grammatika. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kugler Nóra 2000a. A mondatszók. In: Keszler (szerk.): 292–304.
- Kugler Nóra 2000b. Az alany. In: Keszler (szerk.): 405–413.
- Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2006. *Helyesírás*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Ladányi Mária 2007. *Produktivitas és analógia a szóképzésben: elvek és esetek*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 76. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Lengyel Klára 2000. A ritkább szóalkotási módok. In: Keszler (szerk.): 337–345.
- Márton Károly 2012. Kézzel írott szövegek hibajelenségeinek vizsgálata diákok magyardolgozatai alapján. *Magyar Nyelvőr* 136: 130–154.

- Murányiné Zagyvai Márta 2017. A ritkább szóalkotási módok germanista szemmel I. A reduktív szóalkotási módok. In: Zimányi Árpád (szerk.): *A magyar tudomány ünnepe 2016: Tanulmányok a bölcsészettudományok köréből*. Eger: EKE Líceum Kiadó. 93–103.
- Nádas Tímea 2002. Hányféleképpen mondhatni? *Magyar Nyelvőr* 126: 329–251.
- Szikszaíné Nagy Irma 1993. *Az ikerítés helye, szerepe, szabályszerűségei a magyar nyelvben*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai 197. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Zimányi Árpád 2007. Újabb morfológiai jelenségek. Magyar–angol összevető vizsgálat. Simigné Fenyő Sarolta (szerk.): *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 1/1: 51–58.